

participatio summi boni quod est Deus; ex parte causae formalis, quia tribuit formam creaturis agentibus, easque conservat in esse; et demum ex parte causae efficientis, quia a Deo dependet ipsum agere causarum secundarum, quae non agunt nisi in virtute primi agentis. Cum de influxu divino ex parte causae finalis et ex parte causae formalis nulla sit specialis quaestio ac difficultas, aliquid enucleatius dicendum nobis est de influxu divino ex parte causae efficientis, ut, quantum vires nostrae patiuntur, in aperto ponatur mens et doctrina S. Thomae in re per seipsam abscondita, et quae ulterius obscurata fuit a diversis placitis plurimorum auctorum inter se dissentientium et acriter ultro citroque certantium.

Quare, ut explicetur actio Dei in operationibus creaturarum ex parte causae efficientis, et simul in tuto ponatur dependentia omnimoda totius participatae entitatis et perfectionis a Deo, qui est principium universale totius entis, dicendum est, sicut superius monuimus, Deum causare in creatura non solum quod possit agere per collationem potentiae operativae, sed etiam quod actu operetur, id est non solum posse agere, sed etiam ipsum agere. Eadem prorsus de causa, si creatura pollet libero arbitrio, quia est agens voluntarium, Deus ipsi confert non solum posse eligere ad arbitrium per collationem voluntatis; sed etiam quod actu eligat, quia actu eligere perfectius nobiliusque est, quam habere potentiam eligendi, et quaelibet perfectio participata debet reduci ad primam causam. Similiter cum in omni effectu id quod est primum et universalissimum, est esse, et ordo effectuum est secundum ordinem causarum, consequenter esse est proprius effectus primi agentis et omnia alia agunt ipsum, in quantum agunt in virtute primi agentis; nam secunda agentia quae sunt quasi particulantia et determinantia actionem primi agentis agunt sicut proprios effectus alias perfectiones, quae determinant esse (1).

Deus ergo directe et per se attingit sua operatione ipsum esse effectuum dependentium a causis particularibus, et cum esse sit inter omnia magis intimum rebus, infertur Deum in omnibus intime et immediate operari. Unde creatura per influxum divinae virtutis recipit a Deo ipsum agere, seu ut actu agat, et simul ut agat veluti instrumentum causae primae, quia creatura per virtutem divinam habilis fit, ut operetur ad esse quod est effectus proprius et per se superioris agentis; quemadmodum instrumentum elevatur ad producendum effectum agentis principalis per virtutem ab ipso acceptam. Quod si quis opponit, non intelligi, cur Deus non possit conferre creaturae simul cum potentia operativa hanc virtutem, per quam fit agens actu, respondemus huic instantiae fuisse a nobis iam abunde satisfactum, distinguendo cum S. Thoma inter virtutem collatam rebus in sua

(1) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. III, cap. LXVI.

institutione, quae est forma quaedam habens esse perfectum et permanens in rerum natura, et inter id quod a Deo fit in re naturali, quo actualiter agat, quod est ut *intentio sola* habens esse quoddam incompletum et transiens per modum, quo virtus artis est in instrumento artificis. Sicut ergo artifex efficere nequit, ut virtus artis habeat esse permanens in instrumento, quod non operatur ad opera artis nisi sub actuali influxu principalis agentis; ita Deus efficere nequit, ut virtus qua res naturalis agit ad esse ut instrumentum primae causae, habeat esse permanens et perfectum in re naturali.

Similiter si quis ex eo quod Deus in omni operante efficit ipsum agere, et in operante per voluntatem causat ipsum velle, deduceret agentia naturalia non agere, et agentia voluntaria non agere ex proprio arbitratu seu libere, falleretur egregie, et duo inter se frontibus adversis pugnantia iungeret; nam creatura ex una parte supponitur non agere et ex alia parte ex eo quod Deus in ipsa efficit ut agat, eadem supponitur agere, quia actio Dei non potest esse frustra. Rursus ex una parte supponitur voluntas creata non agere libere, et ex alia parte ex eo quod Deus efficit ut creatura libere velit, supponitur voluntas libere velle, et habere dominium sui actus, ut non sit obligata ad alteram partem contradictionis, quia Deus in singulis operatur secundum cuiusque rei naturam; unde agentibus necessariis communicat ut agant necessario, agentibus vero liberis ut operentur libere. Latenter ergo adversarii paralogizant, et duo admodum diversa male permiscunt, nam aliud est quod agens particulare non habet a se ut actu operetur, et aliud est quod nullo modo illud habet, quia de facto hoc habet per participationem. Iterum aliud est, quod voluntas creata non habet a se ut libere agat, et aliud est quod nullo modo habet liberam electionem, quia illam participat a Deo, qui est causa totius entis sive necessario sive libere procedentis ab aliqua causa. Quemadmodum aliud est quod instrumentum non agat, nisi motum a principali agente, et aliud est quod nullo modo agat ad formam artis inducendam; si enim nullo modo ageret ad formam artis non adhiberetur ut instrumentum ad artificium perficiendum; si ageret independenter a motu seu influxu causae principalis, tunc minime esset instrumentum, sed iure diceretur agens principale.

Unde si quis argumentaretur hoc modo: Creaturae quae acceperunt a Deo naturam agentis sive necessarii, sive liberi, non possunt quidquam actu agere, nisi in ipsis a Deo aliquid fiat, quo actualiter agunt. Ergo vel nullo modo vel saltem non libere agunt; perverse et perperam evidenter concluderet, nam in antecedente ponitur actio creaturae vel necessaria vel libera ut a Deo participata et dependens; et in consequenti tollitur omnis actio sive imparticipata, sive participata, sive necessaria, sive libera. Recte ergo concludendum foret hoc pacto: Agentia secundaria, quae a Deo habuerunt in creatione vir-

tutes operativas, non possunt actualiter agere, sive agant necessario, sive operentur libere, nisi in eorum operatione aliquid a Deo ipsis communicetur, quo actualiter agunt sive necessario, sive libere. Ergo agunt per activitatem ipsis communicatam a Deo, a quo procedit omnis participata perfectio, ideoque operantur in virtute causae primae et universalis, a qua dependet essentialiter tota earumdem perfectio essendi et operandi (1). Sic et non aliter, nostro iudicio, salvatur vera et realis activitas creaturae, vera et realis libertas humanae voluntatis, quae sit activitas et libertas participata a primo activo et a primo agente libero, quod est Deus.

Contra, si quis ad salvandam totalem dependentiam liberae voluntatis a Deo in eligendo, argumentaretur sic: Virtus, seu perfectio qua humana voluntas libere operatur, et habet in sua potestate eligere unum prae alio, est ipsi communicata a Deo, qui est primum principium et causa universalis totius participatae perfectionis. Ergo in appetendis iis, quae sunt ad finem, Deus determinat ad unum voluntatem hominis; perverse admodum et falso concluderet, et dum niteretur salvare dependentiam a Deo illius participatae perfectionis quae in eo sita est, quod voluntas creata habuit a Deo, ut esset domina sui actus, ut non esset obligata ad alteram partem contradictionis, et ut haberet in sua potestate determinationem actus (2), perfectionem illam destrueret in creatura; quia si Deus determinat voluntatem ad unum, non confert ipsi virtutem se determinandi, seu perfectionem agentis liberi, sed potius ipse Deus diceretur agere ex arbitratu suae voluntatis. Unde recta et vera concludendi ratio esset haec: Perfectio, qua humana voluntas libere operatur, et unum eligit prae alio, communicata est ipsi a Deo, qui est causa universalis et principium primum totius participatae perfectionis. Ergo humana voluntas est domina sui actus, eligit unum prae alio, non est obligata ad alteram partem contradictionis, ipsa sese determinat ad unum, non habet ab alio determinante quod determinate exeat in hunc vel illum actum; sed totum hoc possidet ut ens participatum et causa secunda, quae operatur in virtute primi agentis. Huiusmodi conclusio est evidenter vera et saepissime sub hac forma adstruitur a S. Thoma, qui etiam diserte et conceptis verbis negat, actum creatae voluntatis libere agentis determinari ad unum a Deo.

Iam vero, admissa hac conclusione, quae est ipsissima Doctoris Angelici doctrina, cuilibet vel leviter attendenti perspicuum erit, in decreto divinae voluntatis conferendi voluntati humanae virtutem, qua actu voluntas determinat seipsam ad volendum potius hoc quam illud, non posse certo et infallibiliter cognosci per scientiam visionis, quid

(1) Cf. S. THOM. QQ. DD. *De pot.* q. 3, a. 7 ad 7.

(2) Cf. S. THOM. QQ. DD. *De pot.* loc. cit. ad 12-13.

humana voluntas effectura erit, quia praecise illa virtus datur ad hoc, ut voluntas polleat libera potestate eligendi unum prae alio. Ergo ad sapientissimam agentium liberorum gubernationem et providentiam exquiritur, ut Deus per aliam scientiam, quae antevertit suum liberum decretum, certo et infallibiliter cognoscat, quid creatura rationalis sub tali vel tali conditione actura sit; et haec scientia a nobis superius nuncupata est *scientia media*; licet de nomine parum solliciti simus, dummodo ratum sit, scientiam illam ex parte cognitorum antecedere liberum decretum divinae voluntatis, ideoque esse scientiam naturalem non liberam, et diversam a scientia, per quam cognoscuntur ea, quae considerantur ut simpliciter possibilia.

ARTICULUS IV.

UTRUM DEUS MOVEAT VOLUNTATEM CREATAM (I).

QUAESTIO DETERMINATUR. Propositum problema posset censerī iam solutum ex iis, quae disseruimus circa actionem divinam in operationibus causarum particularium; nam quaerere, utrum Deus moveat voluntatem creatam, idem est ac inquirere, an Deus operetur in operationibus creatae voluntatis. Porro a nobis iam demonstratum est, Deum agere in omnibus omnino operationibus agentium particularium. Ergo Deus operatur etiam in actione voluntatis, ideoque movet voluntatem creatam ad volendum. Et ea de re S. Thomas, postquam late explicaverit varios modos secundum quos Deus operatur in actionibus creaturarum, hoc pacto concludit: « Sic ergo Deus est causa actionis cuiuslibet in quantum dat virtutem agendi, et in quantum conservat eam, et in quantum applicat actioni, et in quantum eius virtute omnis alia virtus agit. Et cum coniunxerimus his, quod Deus sit sua virtus, et quod sit intra rem quamlibet non sicut pars essentiae, sed sicut tenens rem in esse, sequetur quod ipse in quolibet operante immediate operetur, non exclusā operatione *voluntatis* et naturae » (2). Et inde etiam est, quod idem Aquinas plures difficultates contra influxum Dei in omnes operationes creaturarum proposuit et enodavit petitas tum ex activitate causarum naturalium, tum ex operationibus agentium liberorum.

Verum enim generalis quaestio de influxu Dei in operationes creaturarum, quae difficiles habet explicatus, si restringitur ad Dei influxum

(1) De hac quaestione tractat S. THOMAS, I p. q. 105, a. 4; I-2^{ae}, q. 9, a. 6; *Contra gent.* lib. III, capp. LXXXIX-XCI; QQ. DD. *De malo* q. 6, a. unic.

(2) QQ. DD. *De pot.* q. 3, a. 7.